

SAMOOBRAZOVANJE U VOJNOJ VASPITNO- -OBRAZOVNOJ TEORIJI I PRAKSI (II)

Uticaj motivacije na samoobrazovanje

Motivacija je jedan od najznačajnijih psihičkih fenomena koji utiče na proces i rezultat samoobrazovanja, što nije u tolikoj mjeri očigledno u ostalim vidovima obrazovanja.

Budući da »odrasli u svakoj dobi imaju izvrsnu fizičku bazu za učenje«¹ i »da odrastao čovjek želi učiti, da postoje kod njega jasno određene potrebe, interesi, težnje i tendencije za učenjem«², to je onda i motivisanost za samoobrazovanje veoma značajna u samoobrazovnom procesu u celini.

Jasni interesi i namera, kao neobično važna osnova u formiranju svesne i čvrste motivacije za samoobrazovanje, umnogome utiču na intenzitet i produktivnost u samoobrazovnom procesu. Formiranje i izgrađivanje interesa za samoobrazovanje je neobično važna pretpostavka pozitivnog samoobrazovnog učinka.

Dobrovoljno i namerno opredeljivanje za samoobrazovni rad deluje kao izvanredna snaga i pokretački element uspeha u njemu. O tome dr M. Ogrizović piše: »Dobrovoljnost u izvjesnom smislu znači subjektivnu usmjerenost k određenim ciljevima i zadacima, pa i dispoziciju da se ti zadaci izvrše, i to da se izvrše s manje utroška energije i vremena, a s više uspjeha i kvaliteta, u ovome slučaju trajnosti i kvaliteta usvojenog znanja.«³

Nedobrovoljno, nametnuto, prisilno ili prinudno uključivanje u samoobrazovnu delatnost negativno se odražava na zalaganje, radnu disciplinu, aktivnost i rezultate rada.

U neposrednoj vezi s tom pretpostavkom je i jasno formiran cilj s kojim samoobrazovanik započinje samoobrazovnu delatnost

¹ Kidd J. R.: How Adults Learn, New York, 1959. str. 3.

² Dr M. Ogrizović: Problemi andragogije, Zagreb, 1966. str. 100.

³ Isto, str. 100.

»kao izvanredna motivaciona snaga koja pojedinca, a tako i grupu, podiže na viši nivo znanja i svijesti«. ⁴ Volja i jasna namera da se taj cilj ostvari takođe utiču na formiranje čvrste motivacije za samooobrazovnu delatnost.

Ne ulazeći u razmatranje motivisanosti vojnog starešine za pojedine oblike samooobrazovnog rada, valja spomenuti osnovne motive koji diktiraju »ponašanje« vojnog starešine u procesu samooobrazovnog rada. Ti motivi su:

- osiguranje materijalne egzistencije;
- sticanje određene redovne ili dodatne profesije;
- težnja da se, kroz profesionalno osposobljavanje i osposobljavanje u celini, bude konstantno na nivou ili iznad nivoa osposobljenosti drugih;
- zadovoljavanje vlastitih želja, interesa i sklonosti;
- ljubav prema pozivu, želja za modernizacijom radnog procesa i osećanje zadovoljstva u radu;
- usmeravanje — instruiranje i pomoć starešinama u njihovom nastojanju za samooobrazovanjem;
- optimalni uslovi za samooobrazovni rad, i
- nagrade (napredovanja u službi, odlikovanja, novčane nagrade, pohvale itd.).

Zadovoljavanje vlastitih želja, interesa i sklonosti, autoafirmacija i samopotvrđivanje upražnjavanjem tzv. hobija i drugih aktivnosti su, takođe, pokretači samooobrazovnih akcija. Sadržaj tih aktivnosti može biti iz oblasti šireg obrazovanja i šire kulture, iz područja profesionalnog obrazovanja ili integracija saznanja iz područja vojne nauke i drugih nauka uopšte, a i drugih delatnosti u već stečena obrazovna dobra samooobrazovanika.

Ljubav prema pozivu starešine Jugoslavenske narodne armije, želja za modernizacijom radnog procesa i osećanje zadovoljstva u radu, nesumnjivo su veoma snažni pokretači pojedinih starešina na samooobrazovnu aktivnost. Povratan uticaj tako snažne motivacije redovno se ogleda u adekvatnom samooobrazovnom učinku.

OPŠTI USLOVI SAMOOBRAZOVANJA VOJNIH STAREŠINA

Pored motivacije, kao snažnog uslova, za racionalnu organizaciju samooobrazovnog procesa potrebni su i ovi uslovi:

- sposobnosti za samooobrazovanje: intelektualne (intelligen-

⁴ Isto, str. 102.

cija, pamćenje), senzorne (vid, sluh) i psihomotorne (spretnost baratanja rukom, spretnost prstiju, spretnost brzog motornog reagovanja, motorna snaga),

— znanstveni uslovi i

— materijalni i drugi uslovi za samoobrazovni rad.

Ako vojnog starešinu, kao i skoro sve ostale pripadnike Armije, tretiramo kao odrasle, zrele ličnosti, tada promene u fiziološkim funkcijama (fizička snaga i izdržljivost, rad čulnih organa, promene u seksualnoj sferi itd.), kao i razvoj mentalnih funkcija, nemaju bitnijeg uticaja na intenzitet i ekstenzitet samoobrazovnog procesa. Diskretno opadanje i gubljenje navedenih funkcija se kod odrasle osobe kompenzira već stečenim iskustvom, smirenošću, odnosno stabilnošću ličnosti, tako da postoje sve mogućnosti da se starešina JNA aktivno uključi u samoodbrambeni proces. Treba napomenuti da vojni starešina završava svoj radni vek u godinama kada su njegove sposobnosti još uvek »upotrebljive«.

Znanstvene uslove karakterišu fond znanja usvojen u procesu redovne vojne obuke, stečen izučavanjem vojno-stručnih, društveno-političkih i opšteobrazovnih predmeta i nove osposobljenosti za samostalan obrazovni rad (tehnika učenja itd.).

Materijalni uslovi (borbena tehnika i savremeno naoružanje, kabineti, laboratorije, strelišta, poligoni, biblioteke, sredstva masovne informacije i dr.) omogućavaju maksimalno realizovanje samoobrazovnih intencija vojnih starešina. Pored već navedenih uslova, nužno je spomenuti i druge uslove koji mogu uticati na samoobrazovni rad i obrazovni rad u celini, kao što su:

— fizičko i psihičko opterećenje vojnih starešina u radnom i vanradnom vremenu.

— fizički i drugi uslovi radne sredine i sredine u kojoj starešina živi i radi,

— priznavanje rezultata koje starešina postiže u svom samoobrazovnom radu, odnosno adekvatno vrednovanje rezultata profesionalnog i opšteg samoobrazovanja, i

— zadovoljstvo sopstvenim položajem u službi, stabilno radno mesto i retke prekomande, odnosno promene socijalne sredine, a i stabilna životna atmosfera u celini.

Posebno treba naglasiti da stabilno radno mesto i retke promene socijalne sredine umnogome utiču ne samo na samoobrazovanje, nego i na kompletno ponašanje starešine u obavljanju funkcionalne dužnosti. Česte prekomande dovode do stalnih socijalnih preadaptacija, povlače za sobom nesređen porodični i lični život i duboka psihička opterećenja. Iz toga proizilazi odsustvo želje za mo-

dernizacijom radnog mesta, slabljenje motivacije za svestranim usavršavanjem putem samostalnog ili usmeravanog samoobrazovanja itd.

PRINCIPI RACIONALNE ORGANIZACIJE VOJNOG SAMOBRZOVANJA

Organizaciju samoobrazovanja mogu pratiti lutanje, neracionalno korišćenje vremena i snage, zanemarivanje značaja predznanja za proces samostalnog ovladivanja nekim problemom, praznine u obrazovanju, pogrešna i nepotpuna shvatanja, krive navike i sl. — ukoliko ona nije zasnovana na savremenim, osnovnim načelima, odnosno principima racionalne organizacije samoobrazovanja. Bez obzira na to o kome je vidu samoobrazovanja reč, pridržavanje osnovnih principa je bitan uslov za uspešno organizovanje samoobrazovnog rada. Pridržavanje određenih načela je nužno i kod usmeravanog i kod samostalnog samoobrazovanja.

Principi samoobrazovanja usmeravaju njegov tok u skladu sa konačnim ciljem samoobrazovanja, mogućnosti pojedinca za samoobrazovanje i uslovima u kojima se ono odvija. Oni nisu dati kao stalne veličine i nepromenjive kategorije, već kao epifenomen koji prati određena vaspitno-obrazovna, kulturna i druga strujanja u odgovarajućoj sredini. Njihovo mesto u sistemu klasifikacije nije konačno niti fiksirano; njihov značaj u toj klasifikaciji nije uvek isti, već odražava promene koje prate samoobrazovanje, vaspitno-obrazovni proces u celini i kretanje u odgovarajućoj društvenoj sredini.

Bez pretenzije na definitivnost u klasificiranju, nužno je spomenuti neke od principa koji mogu uticati na racionalnu organizaciju samoobrazovnog rada. To su:

- dobrovoljnost;
- permanentnost;
- idejna usmerenost samoobrazovnog procesa;
- svesna aktivnost;
- jedinstvo teorije i prakse;
- povezivanje novog sa već stečenim iskustvom;
- trajnost znanja, veština i navika;
- ekonomičnost;
- sistematičnost i postupnost;

- očiglednost;
- funkcionalnost;
- dostupnost obrazovnih sadržaja; i
- kontinuirana samokontrola i samoevaluacija.

Princip dobrovoljnosti predstavlja osnovu na kojoj se vrši integracija samoobrazovanika u obrazovni proces. Zastupljenost niza drugih principa zavisi od njegove stabilnosti i permanentnosti. Izražen u pravom obliku, princip dobrovoljnosti omogućuje realizovanje i drugih principa.

Sušтина principa svesne aktivnosti je u svesnom i aktivnom usvajanju obrazovnih sadržaja. »Samoobrazovanik mora učiti s razumevanjem, kritički i samostalno, uočavajući u stvarima i pojavama ono što je suštinsko, zakonito, odnoseći se istraživački i produktivno, a ne mehanički i reproduktivno prema onome što uči«,⁵ kaže jedan od autora u »Osnovama andragogije«, kada govori o principima organizacije samostalnog obrazovnog rada.

Posebno je važno naglasiti potrebu povezivanja teorije s praksom, a i povezivanje novog sa starim. Obrazovni materijal, koji usvaja samostalno ili uz usmeravanje, samoobrazovanik mora povezivati sa praksom, sa životom, proveravajući na taj način adekvatnost stečenih znanja i adekvatnost postupaka u sticanju tih znanja. Nova iskustva treba nadovezivati na stara, pri čemu se stara iskustva proširuju, kompletiraju ili koriguju.

Cilj samoobrazovanja je sticanje, usvajanje i povezivanje znanja, veština i navika, a i razvijanje pozitivnih svojstava ličnosti sa osnovnom tendencijom njihove funkcionalne upotrebljivosti i, u prvom redu, njihove trajnosti.

Princip ekonomičnosti podrazumeva racionalno korišćenje vremena i psihofizičkih potencija, u prvom redu dobrom organizacijom i izborom obrazovnog sadržaja. Pravilno raspoređeno vreme i svrsishodna organizacija rada osiguravaju ekonomičan samoobrazovni učinak.

Pri samoobrazovnoj delatnosti nužno je poštovati određen red i postupnost u izučavanju i usvajanju obrazovnih sadržaja, što se obezbeđuje optimalnim planiranjem.

Princip očiglednosti u samoobrazovnom procesu ima poseban značaj, jer omogućava da se lakše i brže uči i da se usvojeni sadržaji duže pamte. Postiže se samodemonstracijom (dijapozitivi, dija-film. . .), ili korišćenjem odgovarajućih sadržaja koji se mogu preneti teledidaktičkim putem.

⁵ Osnovi andragogije, grupa autora, Sarajevo, 1966. str. 483.

Obrazovni sadržaji, koji predstavljaju izvor za samoobrazovni rad, moraju biti tako koncipirani da funkcionalno i upotrebljivo deluju kako na modernizaciju radnog mesta i radnog procesa u celini tako i uopšte na izgrađivanje ličnosti onoga koji se samoobrazuje.

Navedeni principi se tiču svih vidova samoobrazovanja, bez obzira na to da li se proces odvija s knjigom ili bez nje. Međutim, budući da osnov samoobrazovnog rada proizlazi iz učenja, i to korišćenjem znanja iz knjiga, potrebno je poznavati i principe racionalne organizacije učenja.⁶

Kapetan I kl.

Uglješa JANČIJEVIĆ

⁶ Vidi dr M. Zvonarević: Primjena psihologije u obrazovanju odraslih, Zagreb, 1958.